

POSTANOWIENIE

16 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Adam Redzik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Elżbieta Karska

Wojciech Szczepka (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Prokuratora Okręgowego w Toruniu, działającego na rzecz A. T. oraz X. T. przeciwko P. sp. z o.o. w G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 16 marca 2023 r. skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu z 26 sierpnia 2021 r., sygn. VIII Ca 553/21:

- 1. odrzuca skargę nadzwyczajną;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

I.

I.1. Prokurator Generalny (dalej również: Skarżący) na podstawie art. 89 § 1 w zw. z art. 115 § 1 i 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz. U. 2021, poz. 1904 ze zm., dalej: u.SN) wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu z 26 sierpnia 2021 r., VIII Ca 553/21, w sprawie z powództwa Prokuratora Okręgowego w Toruniu, działającego na rzecz A. T., oraz X. T. przeciwko P. sp. z o.o., zaskarżając to orzeczenie w całości.

Skarżący podniósł, że skargę nadzwyczajną wnosi z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, albowiem w toku postępowania o sygn. VIII Ca 553/21 doszło do naruszenia zasad legalizmu, praworządności, sprawiedliwości proceduralnej, zasady godności i wolności od eksperymentów medycznych, tj. zasad wyrażonych w art. 2, art. 30, art. 39 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Konstytucja RP), będących źródłem wolności i praw człowieka i obywatela, które winny być chronione i szanowane przez organy władzy publicznej, poprzez niezasądzenie adekwatnego zadośćuczynienia za podanie niezatwierdzonej szczepionki bez świadomej zgody pacjentki, która wobec występującej u niej choroby psychicznej w ogóle nie mogła być dopuszczona do testowania na niej eksperymentalnej szczepionki, co doprowadziło do wydania orzeczenia, którego treść godzi w zasady sprawiedliwości społecznej.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 3 u.SN Prokurator Generalny zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji RP, a mianowicie:

- zasady demokratycznego państwa prawnego i zasady sprawiedliwości społecznej, wyrażonych w art. 2 Konstytucji RP, poprzez nieuwzględnienie w całości zawartych w apelacji Powoda słusznych zarzutów i argumentów dotyczących rozmiaru krzywdy doznanej przez A. T. - co skutkowało zasądzeniem zadośćuczynienia w kwocie rażąco zaniżonej, nieadekwatnej do jej rozmiaru;
- zasad godności i wolności od eksperymentów medycznych, wyrażonych w art. 30 i 39 Konstytucji RP, będących źródłem wolności i praw człowieka i obywatela, które winny być chronione i szanowane przez organy władzy publicznej, poprzez zasądzenie nieadekwatnego zadośćuczynienia za dwukrotne podanie niezatwierdzonej szczepionki bez świadomej zgody pacjentki, która wobec występującej u niej choroby psychicznej w ogóle nie powinna być dopuszczona do testowania na niej eksperymentalnej szczepionki, za który to czyn pracownicy Pozwanej zostali skazani prawomocnym wyrokiem karnym, „do rażąco zaniżonej wysokości z powodu zasądzania w podobnych sprawach kwot 500 zł oraz braku

udowodnienia przez Powodów negatywnych następstw zdrowotnych dla A. T., jak i przebiegu jej ciąży, w wyniku której urodziła przedwcześnie i z powikłaniami córkę”;

II. oczywistą sprzeczność ustaleń Sądu II instancji w zakresie odpowiedniej wysokości zasądzanego na rzecz A. T. zadośćuczynienia poprzez ustalenie, że kwota 3 000 zł czynić będzie zadość doznany krzywdom, podczas gdy z treści zebranego materiału dowodowego wynika, że w związku z samym charakterem bezprawnego zabiegu leczniczego i przestępczym działaniem pracowników Pozwanej, stwierdzonym wyrokiem skazującym, rozmiar krzywd winien skutkować adekwatnym wyższym zadośćuczynieniem, a na jego podwyższenie do wnioskowanej przez Powodów kwoty 8 000 zł tytułem częściowego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę „miała niewątpliwie szczególna sytuacja Powódki cierpiącej na chorobę psychiczną, która z tego powodu nie powinna zgodnie z protokołem badania klinicznego szczepionki w ogóle być zakwalifikowana do przedmiotowego eksperymentu; a nadto jej uzasadnione subiektywne odczucia, wynikające z obawy o swoje zdrowie jak i zdrowie jej dziecka.”

I.2. W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny przedstawił treść zasady demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej oraz wywodzonych z niej zasad szczegółowych. Uzasadniając konieczność uchylecia zaskarżonego orzeczenia Skarżący podniósł, że orzeczenie to „narusza zasadę demokratycznego państwa prawnego, w szczególności w aspekcie realizacji zasady sprawiedliwości społecznej, dotyczącej sprawiedliwego traktowania przez władze publiczne.” W dalszej części uzasadnienia Skarżący zarzucił, że wydanie „przez Sąd Okręgowy w Toruniu orzeczenia wbrew obciążającemu go obowiązкови dokonania prawidłowych ustaleń faktycznych i orzekaniu zgodnie z zasadami konstytucyjnymi jest niewątpliwie sprzeczne z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.” Skarżący podniósł też, że poprzez wydanie błędnego orzeczenia doszło do naruszenia bezpieczeństwa prawnego, wymaganego w ramach zasady zaufania obywatela do państwa, wywodzonej z klauzuli państwa prawnego. W uzasadnieniu stwierdzono także, że „wyrok nie jest

sprawiedliwy, gdyż nie rekompensuje zgodnie z art. 415 k.c., art. 23 k.c. i art. 448 k.c. krzywd osób, na rzecz których prokurator wystąpił z powództwami.” Wreszcie, w końcowej części uzasadnienia Skarżący stwierdził, że „konieczne jest uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przełamanie zasady stabilności orzeczeń sądowych ze względu na wysoką niesprawiedliwość wydanego orzeczenia, a także niemożność jego zaakceptowania w demokratycznym państwie prawnym.”

Uzasadniając przesłanki szczegółowe skargi nadzwyczajnej Skarżący przedstawił treść zasad wyrażonych w art. 30 i 39 Konstytucji RP. Podkreślił, że zarówno szczegółowa norma konstytucyjna, jak i zasada ochrony godności człowieka, zakazują poddawania kogokolwiek eksperymentom medycznym bez świadomie wyrażonej zgody.

Zarzut oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego Skarżący uzasadnił argumentując, że w świetle okoliczności sprawy wysokość przyznanego Powódce zadośćuczynienia, pomimo jego podwyższenia przez Sąd Okręgowy, pozostała rażąco niska. W ocenie Skarżącego zasądzona ostatecznie kwota 3000 zł nie rekompensuje krzywdy Powódki. Na zakres tej krzywdy wpływa bowiem między innymi cierpienie psychiczne związane z subiektywnym przekonaniem Powódki, że w chwili podania szczepionki była w ciąży, że powikłania ciąży i choroba przedwcześnie urodzonej córki Powódki były spowodowane podaniem szczepionki, a także z nadużyciem zaufania ze strony znajomej pielęgniarki, która namówiła Powódkę do udziału w szczepieniu.

Na podstawie art. 91 § 1 u.SN Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Toruniu z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

I.3. W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną Pozwana spółka wniosła o oddalenie skargi w całości jako całkowicie bezpodstawnej oraz o zasądzenie od Powoda kosztów sądowych w postępowaniu dotyczącym rozpoznania skargi nadzwyczajnej, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych. W uzasadnieniu Pozwana podniosła między innymi, że okoliczności, które w ocenie

Skarżącego przemawiają za uwzględnieniem skargi nadzwyczajnej, zostały już wzięte pod uwagę przy podwyższeniu kwoty zadośćuczynienia przez sąd odwoławczy. Według twierdzeń Pozwanej przyznana kwota spełnia funkcję kompensacyjną zadośćuczynienia, a kwota wyższa byłaby wygórowana.

II.

Na podstawie akt sprawy i uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sąd Najwyższy ustalił następujący stan faktyczny.

II.1. 2 stycznia 2007 r. została zawarta umowa o przeprowadzenie badania klinicznego między M. sp. z o.o. z siedzibą w K., działającą na zlecenie N. z siedzibą w M. (Niemcy) jako sponsorem, D. S. jako badaczem oraz D.” sp. z o.o. z siedzibą w G., reprezentowaną przez prezesa zarządu C. S., jako ośrodkiem. Decyzją z 31 stycznia 2007 r. Minister Zdrowia wyraził zgodę na przeprowadzenie powyższego badania klinicznego. Obecnie D. sp. z o.o. z siedzibą w G. działa pod firmą K. sp. z o.o. z siedzibą w G..

Przedmiotem umowy z 2 stycznia 2007 r. było przeprowadzenie badania klinicznego zatytułowanego „Wieloośrodkowe, randomizowane, kontrolowane, zaślepienie dla obserwatora badanie kliniczne fazy III, oceniające immunogenność, bezpieczeństwo stosowania oraz tolerancję dwóch dawek szczepionki przeciwko grypie FLUAD-H5N1 u osób dorosłych i w podeszłym wieku. Na podstawie umowy sponsor zlecił przeprowadzenie powyższego badania zespołowi badawczemu pod kierownictwem badacza, przy czym zespół badawczy miał się składać z osób będących pracownikami ośrodka. Badacz D. S. miał nadzorować i koordynować pracę zespołu badawczego i ponosić pełną odpowiedzialność za działania i zaniechania członków zespołu badawczego. Ponadto badacz zobowiązał się do przeprowadzenia badania zgodnie z protokołem i z zachowaniem należytej staranności oraz do wyczerpującego poinformowania uczestników badania o planowanym badaniu oraz do uzyskania dobrowolnej, świadomej zgody na piśmie przed włączeniem go do badania. Badanie kliniczne miało być przeprowadzone w ośrodku. Ośrodek zobowiązał się do pełnej współpracy ze sponsorem oraz badaczem, a w szczególności do umożliwienia przeprowadzenia badania,

udostępnienia pomieszczeń, urządzeń i materiałów ośrodka oraz zapewnienia opieki pacjentom biorącym udział w badaniu. Ośrodek zobowiązał się także do zapewnienia badaczowi swobodnego dostępu do pacjentów i umożliwienia ich rekrutacji oraz realizacji badania, jak również do wykonania umowy z należytą starannością, w szczególności z zachowaniem zasad etyki oraz przepisów prawa. Założono, że badaniem zostanie objętych około 230 uczestników. Badacz w umowie oświadczył, że członkowie zespołu badawcze znają protokół badania, zostali zaznajomieni z lekiem i swoimi obowiązkami oraz, że znają wszystkie szczegóły niezbędne do prawidłowego przeprowadzenia badania.

W ramach badania pacjentom miały być podawane dwa rodzaje szczepionek, tj. FLUAD (przeciwko sezonowemu wirusowi zwykłej grypy) i FLUAD-H5N1 (przeciwko pandemicznemu wirusowi ptasiej grypy). Badanie odbywało się w okresie od lutego do czerwca 2007 r. Werbowaniem uczestników oraz samymi szczepieniami zajmować się miały pielęgniarki. Każdy z uczestników za udział w badaniu miał otrzymać ryczałtem kwotę 90 zł tytułem zwrotu kosztów podróży. Badanie kliniczne miało być „zaślepięte dla obserwatora”, co oznaczało, że tylko osoba podająca szczepionkę wiedziała, którą szczepionkę otrzymuje uczestnik badania. Badanie składało się z czterech etapów. Przy pierwszej wizycie miał być przeprowadzony wywiad z uczestnikiem pozwalający ocenić, czy może on być włączony do badania, odebrana miała być pisemna i świadoma zgoda na udział w badaniu, przeprowadzone badanie fizykalne oraz podana pierwsza dawka szczepionki, a pacjent przez następne 30 minut miał być obserwowany celem upewnienia się, że nie występują reakcje natychmiastowe. Uczestnik miał otrzymać termometr i dzienniczek w celu odnotowywania temperatury ciała i reakcji na szczepionkę. Podczas drugiej wizyty, która miała mieć miejsce po trzech tygodniach, uczestnik miał być poddany krótkiemu badaniu lekarskiemu i otrzymać drugą dawkę szczepionki. Podobnie, jak po pierwszej wizycie, pacjent miał być przez 30 minut obserwowany i nadal prowadzić zapiski w dzienniczku. Po kolejnych trzech tygodniach miał następować trzeci etap badania, w czasie którego uczestnik miał zgłosić się do ośrodka badawczego w celu oceny reakcji na podaną szczepionkę. Czwartym etapem badania, który następował po upływie sześciu miesięcy, miała być przeprowadzona rozmowa telefoniczna celem ustalenia,

czy w tym okresie pacjent nie zachorował na grypę lub czy nie wystąpiły inne niepożądane objawy. Kobiety mogące zajść w ciążę przed każdym podaniem szczepionki miały być poproszone o zrobienie testu ciążowego albowiem ciąża była jednym z przeciwwskazań do otrzymania szczepionki.

Każdy z uczestników badania przed przystąpieniem do badania powinien otrzymać kopię pisemnej informacji dla pacjenta, liczącej 13 stron, w której przedstawiono m.in. cel badania, zasady przeprowadzenia badania, możliwe ryzyko związane z udziałem w badaniu, jak też poinformowano o ubezpieczeniu związanym z badaniem, możliwości wycofania zgody na każdym etapie badania i rekompensacie za udział w badaniu. Ponadto każdy z uczestników powinien otrzymać kopię podpisanego przez siebie formularza świadomej zgody na udział w badaniu.

II.2. Badanie rozpoczęło się 7 lutego 2007 r. W badaniu wzięły udział 362 osoby, w tym A. D. (obecnie T.).

A. T. dowiedziała się o szczepieniu od znajomej pielęgniarki środowiskowej z P. – H. W., która powiedziała jej, że może zaszczepić się przeciwko grypie i dostanie za to pieniądze. A. T. udała się wraz z mężem do przychodni celem zaszczepienia. Tam przedłożono jej do podpisu dokumenty. Podpisała te dokumenty, w tym zgodę na udział w badaniu klinicznym, nie czytając i nie wiedząc, jakiego rodzaju dokumenty podpisała. Pielęgniarka przeprowadziła z nią krótki wywiad i zmierzyła jej temperaturę. A. T. dostała termometr, lecz nie otrzymała testu ciążowego, ani nikt nie pytał, czy jest w ciąży. Pielęgniarka poinformowała ją, że jest to szczepionka przeciwko grypie i że jest to badanie kliniczne. Cała procedura trwała krótko. A. T. otrzymała dwie dawki szczepionki, a procedura przy drugiej dawce wyglądała tak samo jak przy pierwszej. Kilka miesięcy później dostała pieniądze tytułem zwrotu kosztów dojazdu. Szczepienie nie wywołało u niej żadnych skutków ubocznych. A. T. nie wiedziała, że uczestniczy w teście szczepionki przeciwko ptasiej grypie. Gdyby o tym wiedziała, nie wzięła by w nim udziału. O tym, że

brała udział w testach szczepionki przeciwko ptasiej grypie, dowiedziała się z mediów. Była zła na H. W., bo znała ją i ufała jej. Była rozżalona.

A. T. od 16 roku życia leczy się na [...]. W czasie szczepienia nikt nie pytał jej o stan zdrowia psychicznego ani sama o tym fakcie nie informowała.

Pierwszą dawkę szczepionki A. T. otrzymała 16 marca 2007 r., a drugą 6 kwietnia 2007 r. W tym czasie nie była w ciąży. Zaszła w ciążę pod koniec trzeciego tygodnia kwietnia. Termin porodu był przewidziany na 13 stycznia 2008 r. Ciąża przebiegała z powikłaniami, a dziecko urodziło się przedwcześnie 29 listopada 2007 r. Córką A. T. ma obecnie problemy zdrowotne oraz w nauce.

Testowana szczepionka przeciwko wirusowi grypy FLUAD-H5N1 została po kilku latach od przeprowadzenia badania klinicznego dopuszczona do powszechnego użytku.

II.3. Wyrokami Sądu Okręgowego w Toruniu z 27 listopada 2014 r. oraz Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 12 stycznia 2017 r. C. S., E. P., D. S., R. L., B. W., A. K., J. W., H. K. i H. W. zostali skazani m.in. za to, że w okresie od 7 lutego do 15 czerwca 2007 r., działając z góry powziętym zamiarem, wspólnie i w porozumieniu, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, w wykonaniu zawartej 2 stycznia 2007 r. umowy o przeprowadzenie badania klinicznego, wprowadzając w błąd przedstawicieli spółki M. oraz spółki N., na zlecenie której działała spółka M., co do rzetelności przeprowadzonego badania klinicznego, zatajając, że przeprowadzali badanie niezgodnie z warunkami określonymi w ustawie z 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne, w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z 11 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych wymagań D., we wskazanej wyżej umowie oraz w załączniku nr [...] do tej umowy i protokole badania klinicznego, w szczególności bez uzyskania świadomej zgody m.in. A. T., co nie zostało zgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy stwierdzone w formularzu świadomej zgody na udział w badaniu, doprowadzili spółkę M. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem znacznej wartości, tj. występku z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k., art. 126a ustawy z 6 września 2001 r. - Prawo farmaceutyczne w zw. z art. 11 § 2 k.k. i art. 12 k.k.

B. S. był jedynym członkiem zarządu P.. Pozostałe osoby skazane powyższymi wyrokami były pracownikami tej spółki albo zawarły z C. S. indywidualne umowy cywilnoprawne na wykonywanie czynności związanych ze szczepieniem.

II.4. Wyrokiem z 9 marca 2021 r. Sąd Rejonowy w Grudziądzu zasądził od Pozwanej na rzecz Powódki kwotę 500,00 zł wraz z odsetkami za opóźnienie, oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania.

Uzasadniając powyższe rozstrzygnięcie Sąd Rejonowy wskazał w szczególności, że na podstawie art. 11 k.p.c. był związany ustaleniami co do tego, że przedmiotowe badanie kliniczne zostało przeprowadzone niezgodnie z przewidzianymi procedurami oraz bez świadomej zgody uczestników. W ocenie Sądu zachowanie Pozwanej było bezprawne i ponosi ona odpowiedzialność za własny czyn niedozwolony na podstawie art. 415 k.c. Sąd wskazał, że do dóbr osobistych należy zaliczyć również naruszone przez Pozwaną prawo pacjenta do informacji o stanie zdrowia oraz świadomym decydowaniu o poddawaniu się zabiegom medycznym. Według Sądu spełnione zostały przesłanki przyznania zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych na podstawie 448 k.c.

W ocenie Sądu Rejonowego żądana w pozwie kwota była zbyt wygórowana. Sąd stwierdził, że chociaż stopień zawinienia Pozwanej i pobudki, z jakich działała, należało ocenić jednoznacznie negatywnie, to jednak podana szczepionka nie mogła wywołać jakichkolwiek ujemnych skutków zdrowotnych dla Powódki, jak również ciąży, w którą niedługo potem zaszła. Według Sądu odczuwane ujemne przeżycia natury psychicznej w przypadku Powódki mają wymiar bardzo subiektywny i wiążą się przede wszystkim z problemami zdrowotnymi i w nauce jej córki, przy czym brak jest adekwatnego związku przyczynowego między szczepieniem a tymi problemami. Krzywda poniesiona przez A.T. nie miała większego wpływu na jej dalsze życie, a ewentualny dyskomfort psychiczny po dowiedzeniu się o udziale w teście szczepionki był jedynie przejściowy. Nie bez znaczenia jest również okoliczność, że zdarzenie wywołujące szkodę miało miejsce blisko 13 lat wcześniej, a poszkodowana przez dłuższy czas nie podejmowała kroków prawnych związanych z wyrządzoną krzywdą. Sąd stwierdził też, że

przyznana kwota 500 zł zadośćuczynienia odpowiada zarazem sumom, jakie Sąd Okręgowy w Toruniu przyznawał do tej pory innym poszkodowanym biorącym udział w przedmiotowym badaniu klinicznym, a zatem przyznanie A. T. kwoty wyższej byłoby krzywdzące dla innych poszkodowanych.

II.5. Powódka wniosła apelację od powyższego wyroku, wnosząc o jego zmianę. Wskazała, że w jej ocenie zasądzona kwota jest rażąco zaniżona. Zakwestionowała też przeprowadzoną w sprawie opinię biegłego.

Apelację wniósł także Prokurator Okręgowy w Toruniu, zaskarżając wyrok w części oddalającej powództwo ponad kwotę 500 zł. Apelacja została oparta na zarzutach rażącego naruszenia prawa materialnego, tj. art. 19a ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 o zakładach opieki zdrowotnej (Dz.U. 2007, poz. 89 ze zm.), w brzmieniu z obowiązującym w czasie badania klinicznego, oraz art. 448 k.c. poprzez ich błędne zastosowanie, polegające na przyjęciu, że zasądzona kwota 500 zł jako zadośćuczynienie za doznaną krzywdę z tytułu naruszenia praw pacjenta do wyrażenia zgody na udział w badaniu klinicznym jest adekwatna do naruszonego dobra osobistego, ujemnych doznań psychicznych, dyskomfortu i utraty zaufania do leczących, podczas gdy suma ta w sposób rażący odbiega od należnej kompensaty krzywdy doznanej przez Powódkę. Prokurator Okręgowy w Toruniu wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od Pozwanej na rzecz Powódki kwoty 8000 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie.

II.6. Wyrokiem z 26 sierpnia 2021 r., VIII Ca 553/21, Sąd Okręgowy w Toruniu odrzucił apelację Powódki (pkt 1), zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że w punkcie I w miejsce kwoty 500 zł zasądził kwotę 3 000 zł (pkt 2), oddalił apelację Prokuratora Okręgowego w Toruniu w pozostałym zakresie (pkt 3) oraz orzekł o kosztach postępowania za instancję odwoławczą (pkt 4).

Uzasadniając powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy ocenił ustalenia faktyczne Sądu I instancji jako prawidłowe i znajdujące wsparcie w zgromadzonym materiale dowodowym, a w konsekwencji podzielił je i przyjął za własne.

Sąd Okręgowy wskazał, że przesłanką dopuszczalności wniesienia apelacji jest wcześniejsze złożenie w terminie wniosku o uzasadnienie orzeczenia.

Ponieważ Powódka wniosła apelację, nie składając wcześniej wniosku o uzasadnienie, apelacja ta podlegała odrzuceniu.

Odnosząc się do zarzutów podniesionych przez Prokuratora Okręgowego w Toruniu, Sąd Okręgowy wskazał, że zadośćuczynienie pieniężne pełni przede wszystkim funkcję kompensacyjną. Zarówno okoliczności wpływające na wysokość zadośćuczynienia, jak i kryteria ich oceny powinny być rozważane indywidualnie w związku z konkretną osobą pokrzywdzonego. Wysokość zadośćuczynienia powinna być dostosowana przede wszystkim do zakresu i stopnia natężenia krzywdy doznanej przez poszkodowanego. Przy orzekaniu w tym zakresie sąd ma pewną swobodę i w ramach tej swobody ustala, jaka kwota będzie w danych warunkach odpowiednia. Korygowanie przez sąd odwoławczy zasądzonego zadośćuczynienia jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy nie uwzględniono wszystkich okoliczności sprawy mających wpływ na jego wysokość lub gdy jest ono niewspółmiernie niskie lub rażąco wygórowane.

W ocenie Sądu Okręgowego kwota zadośćuczynienia przyznanego Powódce nie odpowiadała rozmiarowi doznanej przez nią krzywdy i była niewspółmiernie niska. Sąd ten wskazał, że dla wysokości zasądzonego zadośćuczynienia znaczenie powinien mieć fakt, iż przeżycia psychiczne Powódki były silniejsze niż u przeciętnego człowieka. Uwzględnienia wymaga w szczególności to, że Powódka od 16 roku życia leczy się psychiatrycznie oraz okoliczność, iż po niedługim czasie po otrzymaniu szczepionki okazało się, że Powódka była w ciąży. Chociaż, jak ustalił Sąd Rejonowy, podana szczepionka nie mogła wywołać ujemnych skutków zdrowotnych, to obawy Powódki o zły wpływ szczepionki na płód należy uznać za uzasadnione.

Sąd Okręgowy zauważył, że krzywda Powódki wynika z naruszenia jej prawa do podjęcia swobodnej, autonomicznej decyzji o poddaniu się eksperymentowi medycznemu obciążonemu ryzykiem wystąpienia powikłań poprzez nieudzielenie jej odpowiedniej informacji. Pokrzywdzona nie tylko nie została należycie poinformowana o przebiegu eksperymentu i jego możliwych następstwach, ale w ogóle nie miała świadomości, że uczestniczy w badaniu klinicznym o charakterze testowym. Stanowi to niewątpliwie naruszenie dóbr osobistych, zasługujące na zadośćuczynienie w kwocie wyższej niż zasądzona przez Sąd

Rejonowy. W ocenie Sądu Okręgowego, przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności, zważywszy na rozmiar krzywdy Powódki oraz na wysokość kwot zasądzanych w podobnych sprawach skierowanych przeciwko Pozwanej, żądana w pozwie i apelacji kwota 8000 zł jest sumą wygórowaną, a zasadne będzie podwyższenie zasądzzonego zadośćuczynienia do kwoty 3000 zł.

III.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

III.1. W kwestii istoty skargi nadzwyczajnej Sąd Najwyższy wypowiadał się wielokrotnie. Wskazywano, że skarga nadzwyczajna jest środkiem zaskarżenia prawomocnych orzeczeń w sytuacjach absolutnie wyjątkowych, gdy nie istnieje droga do naprawienia szkody wynikłej ze stosowania prawa przez sądy z wykorzystaniem innych środków zaskarżenia. Wówczas ziszcza się możliwość podniesienia środka, mającego prowadzić do obrony prawa, do korygowania prawomocnych orzeczeń sądowych, które nie są sprawiedliwe, nie zostały wydane na podstawie prawidłowo zrekonstruowanych norm prawnych lub nie odzwierciedlają poprawnie zebranego i ocenionego materiału dowodowego. Zaskarżone orzeczenia powinny być więc obarczone wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, a tym samym uzasadniać ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (m.in. wyroki Sądu Najwyższego z: 30 czerwca 2021 r., I NSNc 171/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21; 2 grudnia 2021 r., I NSNc 212/21, z 25 stycznia 2023 r., II NSNc 63/23).

Wniesienie skargi nadzwyczajnej przez uprawnione do tego podmioty może nastąpić w sytuacji gdy orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, o ile 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP, lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię

lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego (art. 89 § 1 u.SN).

Wskazaną regulację należy zawsze odczytywać w kontekście norm konstytucyjnych, w tym zasady pewności prawa, której rozumienie nie może prowadzić do naruszenia podstawowych praw człowieka.

III.2. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę, że połączenie ogólnej przesłanki funkcjonalnej ze szczegółowymi podstawami skargi nadzwyczajnej sformułowaniem „o ile”, wskazuje jednoznacznie na konieczność jednoczesnego zaistnienia przesłanki funkcjonalnej oraz przynajmniej jednej z jej szczegółowych podstaw wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN (zob. m.in. postanowienie z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Jednocześnie, wzajemna relacja, zachodząca między przesłanką funkcjonalną i przesłankami szczegółowymi wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny zaistnienia podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy ziściła się również przesłanka funkcjonalna (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20 pkt 2; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 10).

Na podmiocie wnoszącym skargę nadzwyczajną ciąży obowiązek przytoczenia i uzasadnienia podstaw wniesienia skargi (art. 95 pkt 1 u.SN w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c.). Oznacza to konieczność wskazania i uzasadnienia nie tylko którejś spośród szczegółowych podstaw skargi, ale również wykazania, w kontekście realiów konkretnej sprawy, zaistnienia przesłanki funkcjonalnej, czyli wyjaśnienia, z czego wynika konieczność zapewnienia zgodności z zasadą konstytucyjną wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP.

III.3. W orzecznictwie wskazuje się, że warunek dopuszczalności skargi nadzwyczajnej opisany w art. 89 § 1 *in principio* u.SN należy rozumieć jako wymóg wykazania uchybienia w postaci niezgodności zaskarżonego orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP), uzupełnionego o wskazanie zmaterializowania się jednego (lub więcej) spośród uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN.

III.4. Odnosząc powyższe uwagi do realiów sprawy, wskazać należy, że rozpoznawana skarga dotyczy jednego z wielu postępowań odnoszących się do tego samego zdarzenia, czyli poddania wielu osób eksperymentowi medycznemu, polegającemu na podaniu szczepionki bez wymaganej zgody osób badanych. Osoby, które zorganizowały te badania kliniczne zostały skazane prawomocnym wyrokiem karnym, a następnie prokurator występował w postępowaniu cywilnym o zadośćuczynienie dla osób poddanych eksperymentowi. W typowym postępowaniu w takiej sprawie Sąd Rejonowy w Toruniu zasądzał żadaną kwotę 5000 zł, a następnie, w wyniku apelacji Pozwanej, Sąd Okręgowy w Toruniu obniżał kwotę zadośćuczynienia do 500 zł. W wielu tego typu sprawach Prokurator Generalny wywiódł skargę nadzwyczajną (inny nadzwyczajny środek zaskarżenia nie był możliwy).

Sąd Najwyższy w większości spraw ze skarg nadzwyczajnych wniesionych od obniżających wysokość zadośćuczynienia wyroków sądu okręgowego uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoczęcia sądowi okręgowemu (tak m.in. wyroki SN z 21 września 2022 r., I NSNc 75/21, z 9 listopada 2022 r., I NSNc 211/22, z 7 lutego 2023 r., II NSNc 208/23. Zapadły też wyroki odrzucające skargę, w których Sąd Najwyższy uznał, że Skarżący nie wykazał zaistnienia w sprawie przesłanki ogólnej (wyrok SN z 27 kwietnia 2022 r., I NSNc 241/21).

III.5. Rozpoznawana sprawa dotyczy sytuacji odmiennej od opisanych wyżej, nietypowej na tle przedstawionego stanu faktycznego. Jak wskazano w części historycznej, Prokurator Okręgowy wnosił o zasądzenie 8000 zł tytułem zadośćuczynienia. Sąd I instancji zasądził 500 zł, natomiast w wyniku apelacji Sąd Okręgowy podwyższył kwotę zadośćuczynienia do 3000 zł.

III.6. Prokurator Generalny podniesione zarzuty spiął twierdzeniem, że zasądzona po apelacji kwota zadośćuczynienia jest rażąco niska i nie rekompensuje krzywdy doznanej przez Powódkę. Zbyt niska wysokość zadośćuczynienia ma wynikać w szczególności z wyjątkowych okoliczności jej dotyczących. Już po podaniu

eksperymentalnej szczepionki okazało się, że Powódka jest w ciąży, która przebiegała z powikłaniami. Skarżący wskazuje, że miała Ona prawo podejrzewać, iż powikłania ciąży są wynikiem udziału w eksperymencie. Ponadto Powódka leczy się psychiatrycznie, co wpływa na rozmiar doznawanych przez nią negatywnych przeżyć.

III.7. Podniesiony przez Skarżącego zarzut oczywistej sprzeczności ustaleń Sądu II instancji w zakresie odpowiedniej wysokości zadośćuczynienia został sformułowany niestarannie do tego stopnia, że trudne jest ustalenie znaczenia jego końcowej części (od słów „a na jego podwyższenie...”). Podobny brak staranności i związana z tym niejasność dotyczą zarzutu naruszenia art. 30 i 39 Konstytucji RP, w tym przede wszystkim jego końcowego fragmentu (od słów „do rażąco zaniżonej wysokości...”).

Zarówno w treści zarzutów, jak i w uzasadnieniu skargi nie wskazano dlaczego, zdaniem Skarżącego, z powołanych przepisów Konstytucji RP wynika obowiązek przyznania zadośćuczynienia wyższego niż zasądzone. Skarżący cytuje treść przepisów Konstytucji RP oraz ich wykładnię przyjmowaną w doktrynie i orzecznictwie, jednak w ogóle nie odnosi art. 30 i 39 Konstytucji RP do przedmiotowej sprawy. Z kolei wywody dotyczące art. 2 Konstytucji RP pozostają na poziomie ogólności przedstawionym wyżej. Skarżący przedstawia co prawda okoliczności faktyczne, mające uzasadnić, że rozmiar krzywdy Powódki przekracza zasądzoną kwotę, ale nie formułuje na tej podstawie wyводу prawnego w oparciu o powołane przepisy Konstytucji.

III.8. W świetle powyższego nie można uznać, że skarga nadzwyczajna czyni zadość obowiązkowi konkretyzacji podstaw naruszenia zasad konstytucyjnych, do których odwołuje się art. 89 § 1 *in principio* u.SN. Prokurator Generalny nie przytoczył okoliczności na poparcie twierdzenia, że uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu z 26 sierpnia 2021 r., VIII Ca 553/21 jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Za takowe z pewnością

nie można uznać nieumiejętnej próby wywiedzenia, że zasądzona kwota 3000 zł jest rażąco niska i nie rekompensuje krzywdy doznanej przez Powódkę.

III.9. W treści skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny odwołał się do art. 89 § 1 u.SN wskazując, że przedmiotowy wyrok Sądu Okręgowego w Toruniu zaskarża z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, a w uzasadnieniu skargi przytoczył poglądy doktryny i orzecznictwa dotyczące treści tej zasady i składających się na nią zasad szczegółowych, jednakże brakuje spójnego wyводу, w którym wskazałby szczegółowe zasady naruszone przez zaskarżone orzeczenie i wyjaśniłby, na czym naruszenie to polegało. Fragmenty uzasadnienia skargi, w których wspomniane zasady powiązane zostały z treścią rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego zostały sformułowane skrótowo i na wysokim poziomie ogólności, a w większości – ograniczone do deklaracji, że orzeczenie narusza określoną zasadę. Przykładowo, Skarżący podnosi, że uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przełamanie zasady stabilności orzeczeń sądowych jest konieczne ze względu na wysoką niesprawiedliwość wydanego orzeczenia, a także niemożność jego zaakceptowania w demokratycznym państwie prawnym (s. 22 skargi).

Skarżący nie podejmuje jakiegokolwiek próby wykazania, z jakich przyczyn orzeczenie to jest niesprawiedliwe i dlaczego prawidłowe zastosowanie przepisów prawa, w tym powołanych norm Konstytucji RP, wymagałoby zasądzenia żądanej kwoty 8000 zł zadośćuczynienia zamiast rzeczywiście przyznanej kwoty 3000 zł.

Ponadto, niektóre fragmenty uzasadnienia wydają się stanowić rezultat bezrefleksyjnego skopiowania fragmentów uzasadnień skarg nadzwyczajnych od innych orzeczeń zasądzających kwoty zadośćuczynienia od Pozwanej spółki. Między innymi Skarżący podnosi (s. 12-13 skargi), że Sąd Okręgowy w Toruniu obniżył kwotę zasądzoną przez Sąd pierwszej instancji do symbolicznej wysokości 500 zł. Tymczasem, jak wskazano wyżej, przebieg postępowania w niniejszej sprawie był zupełnie inny. Sąd pierwszej instancji zasądził kwotę 500 zł, a sąd odwoławczy podwyższył ją do 3000 zł.

III.10. Jedyny fragment uzasadnienia, który wyraźnie łączy zasadę demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) z okolicznościami sprawy brzmi następująco: „Analiza zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, iż nie jest on zgodny z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, gdyż nie jest sprawiedliwy, bowiem nie rekompensuje zgodnie z art. 415 k.c., art. 23 k.c. i art. 448 k.c. krzywd osób, na rzecz których prokurator wystąpił z powództwami”.

Tak ogólnikowe stwierdzenie nie może jednak zostać uznane za wystarczające. Jest wyłącznie oceną dokonaną przez Skarżącego, której nie poparto żadną argumentacją. Nie podjęto nawet próby dowiedzenia, że zasądzone zadośćuczynienie nie realizuje obowiązku naprawienia krzywdy.

III.11. W orzecnictwie Sądu Najwyższego w sprawach dotyczących skarg kasacyjnych ugruntowany od okresu Drugiej Rzeczypospolitej jest pogląd, że brak wyczerpującego i spójnego uzasadnienia podstaw, na których skarżący opiera skargę, stanowi wadę dyskwalifikującą pismo procesowe oraz musi prowadzić do odrzucenia skargi bez wzywania strony skarżącej do usunięcia braków (tak m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 30 kwietnia 1938 r., C III 319/37 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 8 lutego 1935 r., III C 778/34; 9 marca 1936 r., C III 915/35, 21 października 1938 r., C II 325/38, wyroki SN z: 25 kwietnia 2013 r., I UK 572/12; 16 lipca 2014 r., II PK 266/13; 24 czerwca 2015 r., I PK 227/14; postanowienia Sądu Najwyższego z: 6 listopada 1996 r. II UKN 12/96; 20 listopada 1996 r. I PKN 22/96; 11 marca 1997 r., III CKN 13/97; 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08; 28 kwietnia 2010 r., II PK 326/09; 27 stycznia 2012 r., V CSK 174/11).

Pogląd ten podzielił wielokrotnie Sąd Najwyższy orzekając w sprawie ze skarg nadzwyczajnych, podkreślając, że odpowiednie stosowanie przepisów o skardze kasacyjnej prowadzi do wniosku, że brak uzasadnienia przesłanki ogólnej skargi nadzwyczajnej stanowi brak konstrukcyjny skargi, skutkujący jej odrzuceniem na podstawie art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN. Brak tego rodzaju występuje również wtedy, gdy Skarżący przedstawia, nawet w obszerny sposób, treść zasady demokratycznego państwa prawnego

urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, jednak bez odniesienia wywodów w tym zakresie do okoliczności sprawy (tak m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 28 września 2020 r., I NSNc 51/19; z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 98/20; z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 61/20; z 2 marca 2022 r., I NSNc 467/21; z 6 kwietnia 2022 r., I NSNc 63/22; z 27 kwietnia 2022 r., I NSNc 241/21; z 11 maja 2022 r., I NSNc 188/21; z 18 maja 2022 r., I NSNc 37/22; z 21 czerwca 2022 r., I NSNc 185/21; z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 309/21; z 6 lipca 2022 r., I NSNc 525/21; z 7 lipca 2022 r., I NSNc 131/21; z 23 listopada 2022 r., I NSNc 105/22; z 18 stycznia 2023 r., II NSNc 14/23).

W orzecznictwie wskazuje się, że również, że Skarżący w uzasadnieniu podstawy ogólnej skargi nadzwyczajnej powinien wykazać, na czym konkretnie polega niezgodność zaskarżonego orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, w szczególności przez: 1) wskazanie naruszonej zasady pochodnej wywiedzionej z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz 2) sposobu jej naruszenia (z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 98/20; z 2 marca 2022 r., I NSNc 467/21; z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 309/21; z 6 lipca 2022 r., I NSNc 525/21).

III.12. W świetle powyższego Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398 i 18 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o Sądzie Najwyższym.

ał